

کنوانسیون دریای خزر: تقسیم عادلانه خزر یا "ترکمنچایی" دیگر؟

طاهر شیرمحمدی

کنوانسیون رژیم حقوقی خزر بعد از دو دهه امضاء شد. با امضاء این قرارداد زمینه تقسیم خزر در بخش جنوبی آن بین ایران، ترکمنستان و آذربایجان فراهم شده است. بر سر ممنوعیت حضور کشتی‌های خارجی و صدور نفت و گاز خزر نیز توافق شد.

کنوانسیون رژیم حقوقی دریای خزر روز یکشنبه (۲۱ مرداد/۱۲ اوت) با حضور سران کشورهای ساحلی خزر حسن روحانی، ولادیمیر پوتین، نورسلطان نظربایف، الهام علی‌اف، قربانقلی بردی‌محمداف در اوکتائو قزاقستان به امضاء رسید.

در مراسمی که به مناسبت امضاء کنوانسیون رژیم حقوقی خزر برگزار شد ۶ سند مهم از جمله مبارزه با تروریسم و جرایم سازمان‌یافته در دریای خزر امضاء شد.

نشست اوکتائو زمینه را برای یک تقسیم همه جانبه دریای خزر بعد از دو دهه فراهم کرده است. یکی از اصول مهمی که در این نشست پذیرفته شد عدم حضور کشتی‌های نظامی خارجی است که ایران و روسیه در دو دهه گذشته در هر نشستی بر سر آن تاکید کرده‌اند. روحانی در این زمینه گفت: «این کنوانسیون رفت و آمد کشتی‌های نظامی خارجی را در این دریا کاملاً ممنوع می‌کند و این اهمیت بسیاری از لحاظ امنیت ملی کشورهای حاشیه خزر دارد».

ادامه بحث‌ها بر سر سهم واقعی ایران از خزر

با فروپاشی شوروی و تاسیس ۴ کشور جدید در کناره‌های خزر (روسیه، آذربایجان، قزاقستان و ترکمنستان) بحث حداکثری و حداقلی سهم ایران از خزر آغاز شد. بعد از فروپاشی شوروی ادعا شده بود که سهم ایران از خزر ۵۰ درصد بوده است. اما این سهم بعدها به ۲۰ درصد یعنی بر اساس اصل "تقسیم منصفانه و برابر دریا" بین ۵ کشور ساحلی تقلیل یافت.

بعدها ولی در محافل سیاسی-دیپلماتیک ایران از "سهم واقعی" ایران سخن رفت. برای نخستین بار منوچهر متکی، وزیر امور خارجه دوره احمدی نژاد، سهم واقعی ایران را ۱۱/۳ درصد اعلام کرد. متکی گفت: «بهره برداری ایران از دریای خزر هرگز حتی پیش از پیروزی انقلاب اسلامی از یازده و سه درصد فراتر نرفته است.» متکی طرح ۵۰ درصدی از سهم ایران را "غیرمنطقی" خواند.

بحث بر سر سهم ایران امروزه هم پایان نیافته است. محمود صادقی، نماینده تهران در مجلس، در صفحه شخصی خود در توئیتر نوشت: «رئیس‌جمهور در حالی عازم آکتائو شده که مفاد توافقات درباره رژیم حقوقی دریای خزر در هاله‌ای از ابهام است؛ آیا راست است که سهم ۵۰ درصدی ایران به ۱۱ درصد سقوط کرده؟! آیا ترکمنچای دیگری در راه است؟ مردم بدانید! نمایندگان مجلس اصلا در جریان توافقات پشت پرده نیستند».

دیدار روحانی و پوتین در اوکتائو قزاقستان

رهبری کنوانسیون را باید تانید بکند

جبار کوچکی‌نژاد، نماینده رشت هم روز یکشنبه ۲۱ مرداد در گفت‌وگو با خبرگزاری خانه ملت، در توضیح آخرین وضعیت تعیین رژیم حقوقی دریای خزر، گفته است که "ایران از سهم ۱۲ درصد در دریای خزر برخوردار است".

این عضو "فراکسیون نمایندگان ولایی مجلس" اضافه کرد که دیگر کشورهای ساحلی با درخواست ایران برای تقسیم خزر مخالفت کرده‌اند. او تاکید کرد: "بعد از آن سهم ۱۲ درصدی ایران مطرح شد و این میزان را برای ما تعیین کردند".

قاسمی: موضوع تقسیم دریای خزر مطرح نیست

بهرام قاسمی، سخنگوی وزارت امور خارجه ایران ولی گفته است که کنوانسیون امضاء شده به معنای تقسیم خزر نیست. او تاکید کرد: "موضوع تقسیم خزر میان کشورها و تعیین خط مبداء و تقسیم بستر و زیر بستر در این کنوانسیون مطرح نیست".

روابط عمومی وزارت امور خارجه هم روز یکشنبه ۲۱ مرداد درباره ویژگی‌های کنوانسیون رژیم حقوقی دریای خزر توضیح داد: "ما و کشورهای ساحلی با الگوبرداری از رژیم حقوقی سایر دریاچه‌ها و استفاده از مفاد کنوانسیون حقوقی دریاها و تطابق آنها با وضعیت دریای خزر، یک رژیم حقوقی خاص و منحصر به فرد برای خزر تنظیم کرده‌ایم".

در توضیحات وزارت خارجه همچنین آمده است: "در مجموع، این یک کنوانسیون بسیار مهم است که ما را یک قدم به جلو می‌برد، اگر چه هنوز مسایل بسیار مهمی برای آینده باقی می‌مانند".

" ایرانی ها درباره سهم خود از خزر اشتباه می‌کنند "

اما برخی از کارشناسان روسیه از نظرات مطرح شده در ایران انتقاد می‌کنند.

النا دونایوا، کارشناس ارشد بخش ایران در "انستیتوی شرق‌شناسی علوم روسیه" در مسکو که ۳ سال در ایران کار کرده و با نظرات ایرانیان به خوبی آشناست به دوپچه وله گفت: "گرایش ملی‌گرایی در جامعه ایران و در مجلس ایران در این رابطه وجود دارد و نظراتی درباره‌ی نصف کردن و یا تقسیم دریا ابراز می‌کنند که صحیح نیست".

این کارشناس روس در ادامه‌ی صحبت‌هایش یادآوری کرد که ایرانیان بر سنت‌های تاریخی تاکید دارند و قراردادهای ۱۹۲۱ و ۱۹۴۰ را مطرح می‌کنند. اما شرایط تغییر کرده و ایران باید مواضع تمام کشورهای ساحلی را درک کند.

دالغا خاتین اوغلو، کارشناس نشریه تخصصی نچرال گس وورلد در لندن

اختلاف ایران با آذربایجان و ترکمنستان

دالغا خاتین اوغلو کارشناس نشریه تخصصی "نچرال گس وورلد" در لندن هم به دوپچه وله فارسی می‌گوید: «با توجه به متن قراردادهایی که در خبرگزاری ایرنا منتشر شده است، سردرگمی پیرامون بررسی وضعیت خزر بر اساس قوانین

دریاها یا دریاچه‌ها رفع شده است و این حوزه آبی بر اساس ترکیبی از قوانین منطبق بر دریا و دریاچه باید تعیین تکلیف شود که گام مهمی است. اکنون نه موضوع استفاده مشترک و برابر از دریای خزر (بر اساس قوانین دریاچه‌ها) مطرح است، نه سهم ۱۲ تا ۱۳ درصدی ایران. همچنین برای تعیین مرزها نیاز به توافق ۵ کشور نیست و ایران با ترکمنستان و آذربایجان بصورت دوجانبه می‌توانند مرزهای خود را در آینده تعیین کنند، مانند آنچه که آذربایجان، روسیه و قزاقستان تاکنون انجام داده‌اند."

این کارشناس مقیم باکو تاکید کرد: "قبلا ایران بر اساس "دریاچه" بودن خزر مدعی سهمی برابر و ۲۰ درصدی بود. اکنون بر اساس کنوانسیون دریاها، یعنی با خط منصف و شکل مرزها این موضوع حل می‌شود. اینکه خط منصف از کجا بگذرد، میان ترکمنستان و آذربایجان نیز اختلافات کماکان موجود است، چه رسد به ایران."

پنجمین نشست سران کشورهای ساحلی خزر در اوکتائو قزاقستان با موفقیت برگزار شد

توافق بر سر خط لوله گازی خزر

خاتین اوغلو تاکید دارد که سران کشورهای ساحلی با عبور خطوط لوله گاز از کف دریا توافق کردند. به گفته این کارشناس این مسئله نکته‌ای بسیار مهم است که دست ترکمنستان را برای صادرات گاز از طریق آذربایجان به اروپا باز نگه می‌دارد.

خاتین اوغلو ادامه داد: "بر اساس کنوانسیون دریاها، ترکمنستان حق دارد از آب‌های خود و آذربایجان برای کشیدن خط لوله استفاده کند و این موضوع به توافق ۵ کشور ساحلی نیازی ندارد و تنها باید بر اساس موازین زیست‌محیطی میان آذربایجان و ترکمنستان توافقات انجام پذیرد. نکته مهم اینجاست که در اصل، نیازی به خط لوله ترانس کاسپین نیز نیست. الان آذربایجان از میادین "آذری-چراغ-گونشلی" در قلب دریای خزر و بسیار نزدیک به میادین ترکمنستان در حال تولید نفت و گاز است و با اتصال این میادین به همدیگر، تمامی زیر ساخت‌ها برای انتقال گاز از این میادین به باکو و از آنجا به اروپا آماده است. کافی است که خط ترکمنستان با خط لوله‌ای، میادین دریای خزر خود را به میادین آذربایجان وصل کند و حداقل قادر به صادرات سالانه ۵ میلیارد متر مکعب گاز به اروپا با هزینه‌ای کم خواهد بود."

+++++

برچیده تبرستان از دویچه وله، یکشنبه ۱۳۹۷/۸/۱۲ / 2018/8/12-5-21

<https://p.dw.com/p/332F1>